

is drawn to the axiological content phenomena, rising to the level of human values. On this basis, puts forward proposals and recommendations to overcome the global crisis and the successful global reformatting.

Keywords: the phenomenon of complexity, metatheory, epistemology, human values.

Аббасов А.Ф., доктор філософських наук, професор, головний науковий співробітник, Інститут філософії та права Національної Академії Наук Азербайджану (Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

Філософія складності як метатеоретична основа: особливості епістемології та практики

Аналізуються теоретичні передумови і сутнісні елементи філософії складності, сформовані усередині різних наук і в результаті їх суміжній діяльності. Висвітлюється її значима роль в мисленні, теорії та практиці. Поряд зgnoseологічними, онтологічними і методологічними аспектами, особлива увага звертається аксіологічному змісту феноменів, що піднімаються на рівень загальнолюдських цінностей. На цій основі висувуються пропозиції та рекомендації з метою виходу з загальносвітової кризи та успішного глобального перерформування.

Ключові слова: феномен складності, метатеорія, епістемологія, загальнолюдські цінності.

* * *

УДК 141.319.8:111.6

Калуга В.Ф.

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії і політології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), kalogav@ukr.net

Поведінка, дія та вчинки як маркери способів людського буття, їх властивості та особливості

Чи не найповніше про природу людини і суть її буття говорить активність. В залежності від того, які саме способи активності домінують в людини, можна говорити про рівень її, умовно кажучи, духовного або ж еволюційного розвитку. Відповідно дослідження різновидів людської активності на предмет їх властивості спонукати чи стримувати людину в її розвитку є безумовно актуальним. При цьому слід врахувати, що і класична традиція філософування, оперта на їудо-християнські канони та формальну логіку, і наука, зведена на стереотипах аксіоматичного зразка не мають в собі достатніх джерел, аби відбувся сутнісний прорив у сфері дослідження людської активності зокрема, та будь-яких досліджень у царині антропології в цілому. Відповідно визріла потреба в залученні і осмисленні глибинного досвіду людства, закарбованого в міфології та езотеричного досвіду. Спираючись на останні, поєднуючи їх з науковими теоріями та філософськими концепціями, можна дійти висновку, що поведінка людини є ознакою її тотального занурення в буденність, зумовленість присутністю інших та обставинами свого буття, концентрації на турботі, відсутності зосередженості та тотальної усвідомленості. Поведінка людини супроводжується рефлексією, а ще точніше внутрішнім діалогом. Тоді як дія та вчинки, так чи інакше за своє джерело мають спонтанність – властивість людини бути джерелом власної активності. Абсолютна ж відстороненість від будь-яких зумовлюючих начал досягається людиною в стані споглядання. Зрештою, ця стаття присвячена осмисленню вище зазначених проблем.

Ключові слова: поведінка, дія, вчинки, рефлексія, споглядання.

Дослідженню людської активності приділяється чимало уваги як в просторі філософії, починаючи ще з часів Хрїзпіпа, Сократа та Аристотеля, особливо філософської антропології, зокрема Шелер, Плеснер, Гелен, так і в соціально-гуманітарних науках, особливо психології, де, зокрема, сформувався окремий напрямок – біхевіоризм, в основу якого, між іншим, закладені вчення Локка про людину як Tabularasata критики Гоббса ідей щодо наявності мислячої субстанції. Та все ж, такі дослідження виявляються на практиці малоефективними, якщо мова йде про звільнення людини від злигоднів сьогодення, обтяжуючих її буття обставин, пошуку шляхів до духовного росту і набуття внутрішнього затишку. Хоча в питанні щодо маніпулювання людиною, тобто її активністю, результати спеціальних досліджень виявляються досить дієвими, проте в переважній своїй більшості явно згубними щодо перспектив, так би мо-

вити, духовного становлення і розвитку. Відтак назріла потреба в пошукові альтернативних підходів до осмислення суті людської активності, її природи і пускових механізмів. Логічно, що її варто шукати в лоні езотеричного досвіду, який надто часто необґрунтовано нехтувався в наукових і філософських колах, в т.ч. під тиском їудо-християнської догматики. Тож мета даного дослідження зосереджена навколо осмислення природи людської поведінки, дій та вчинків з огляду на їх властивість виказувати особливості способів буття людині, котрі їй притаманні: від стану бездоганності або екзистенційної зосередженості до стану абсолютної зануреності в буденність, тобто концентрації на поточних клопотах або перебування в стані перманентної турботи, коли індивіду не властиво помічати альтернативних способів існування, умовно кажучи, більш людських.

Між тим, в дійсності складається на те, що заклопотана істота непомітно для самої себе уникає або втрачає можливість осмислення дійсно важливих в її житті речей. Поринаючи з головою в суєту, індивід постійно намагається втекти від самого себе, тобто від осмислення того, чим насправді він може бути або виявитися на відміну від того, що він думає про себе та/або за кого себе тримає чи й виставляє. І для того, звісно, має бути причина. До того ж ця причина, може виявитися навіть не стільки складною або й недосяжною для усвідомлення, скільки банальною в очах зарозумілої та ментально неперекірливої цивілізованої істоти, а отже і нібито не вартою уваги, аби, враховуючи її, людина зробила дієві висновки. А відтак, припущення про те, що “найтяжче витримати людині спокій, що не порушиться ані пристрастями, ані справами, ані розвагами, ні зайняттями. Тоді вона відчуває власну нікчемність, покинутість, недосконалість, залежність, безсилля, пустоту. Із глибин її душі відразу виповзають безпросвітна печаль, сум, гіркота, злоба, відчай” (Блез Паскаль), хоча й виявляється саме по собі зрозумілим для неї, однак залишається абсолютно недієвим. І тут немає нічого дивного, адже буденній людині властиво будь-що уникати життєвої істини, якщо вона безпосередньо стосується абикого. Принаймні, практично кожен ладен щонайменше легко згодитися з ідеєю, що людська душа таки дійсно замішана на огидному, проте жодним чином не має бажання визнавати істотність цього твердження стосовно себе.

Однак нехтуючи можливістю і водночас потребою збагнути, що криється насправді в глибинах її душі, людина штовхає сама себе на злочин проти самої ж себе, оскільки втрачає нагоду віднайти реальні мотиви власної активності. Як наслідок, свідомо, точніше осмислено людина має справу здебільшого, якщо не сказати винятково з вигаданими (раціональними) мотивами власної діяльності та надуманими умовами і обставинами формування притаманних їй міркувань, гадок чи переконань. Хоча в ідеалі все мало б бути по-іншому: “коли людина вирішує що-небудь робити, вона має йти до кінця, але повинна перебирати на себе відповідальність за те, що вона робить. Не залежно від того, що вона робить, вона повинна найперше знати, чому вона це робить, і тому вона повинна виконувати свої дії, не маючи вже жодних сумнівів або ж жалю щодо них” [4, с.21]. До речі, щоб зрозуміти і визнати подібне твердження не потрібно бути вже аж таким мудрим. А от

щоб зробити його дієвим правилом свого існування, потрібна неабияка мудрість і не тільки, оскільки практика потребує знання, на відміну від інформації; наміру, на відміну від побажання; енергії, на відміну від бравади. Між тим, в своєму повсякденному існуванні буденна людина здебільшого має справу з підміною понять і орієнтирів, не усвідомлюючи того. Приміром, їй здається, що вона свідомо власних вчинків і поведінки, що це вона вчиняє вибір, виходячи з якихось міркувань, що також нібито продукуються винятково нею. В дійсності ж може виявитися все це дещо інакше. Зокрема, поведінка, будучи її надбанням, не є чимось, що соціальна істота вільна змінювати і модернізувати як завгодно, коли їй того заманеться. І це дійсно так, попри те, що подібне припущення виглядає на перший погляд явною нісенітницею.

Прикра похибка, очевидно, закралася в самому розумінні суті поведінки та особливостей її закладання в кожного індивіда. Принаймні, ми звикли з тим, що поведінка є сукупністю дій та вчинків, до яких постійно вдається людина, перебуваючи в активному стані. До того ж, нам здається або й ми переконані в тому, що кожна наша дія чи вчинок свідомо співвідносяться нами з нашими ж раціональними цілями, інтересами, бажаннями та цінностями або якимось іншими еталонами і мотивуючими початками. А тому поведінка для нас набирає якостей суто раціональної активності, такої, що нібито нами свідомо провадиться і контролюється. В дійсності ж все може виявитися дещо інакше, починаючи з того, що поведінка є суто ірраціональним явищем, а її базис закладається в період, коли друга сигнальна система людини принципово не дієва або починає формуватися, тобто починаючи з донатального періоду і аж до того моменту, коли дитина опанує основи вербального спілкування.

В межах згаданого шойно контексту, поведінка набирає рис та ознак значно відмінних від звичного її трактування. По-перше, вона стає самодостатнім явищем, що є чимось відмінним від інших видів активності, притаманних людині, зокрема дії та вчинку; переплітається з ними чи вони доповнюють одне одного, однак ніколи не є предтечею чи наслідком одне одному. По-друге, вона повертає собі природність, бо стає співмірною поведінці будь-якої іншої істоти. Відповідно, в поведінці розкривається і вичерпується родове або ж колективне начало людини як множинної істоти. По-третє, за поведінкою простежуються її більш-менш діяльні пускові механізми та коректувальні начала, оскільки вона є способом колективного пристосування цілого роду чи етносу до наявних умов і обставин, в яких себе етнос віднаходить. Тобто чиста поведінка містить в собі вироблені і відточені впродовж віків оптимальні реакції представників колективу (етносу) на всі можливі виклики життя, з якими може зіткнутися представник цього етносу. Зрештою, поведінка, осмислена в межах згаданого шойно контексту, повертає дієве ставлення до себе, тобто таке, яке все ж дозволяє впливати на неї, а отже і модифікувати до певної міри за бажанням, а не лише обмежуватися оціночними судженнями та побажаннями. Хоча кардинально переглянути свою поведінку жодній смертній людині не до снаги, тим більше з власної ініціативи та, спираючись на власні ресурси. Її хіба що можна взагалі прибрати з життя людини, вичерпавши в

ній потребу. Але позбувшись поведінки, людина перестає бути чимось, до чого ми звикли, що прийнято розуміти під поняттям людини. В такому разі, відповідно до містичного вчення Карлоса Кастанеди, людина має втратити власну форму, дещо, що виділяє її серед решти живих істот саме як людину за специфікою притаманних тільки їй реакцій на навколишній світ, саму себе та собі подібних. І хоча, достеменно встановити на раціональному рівні чим же є або може бути “форма” людини принципово не можливо, все ж про її функціональне навантаження можна скласти певне опосередковане враження, виходячи з того, що “безформенність є, принаймні, руйнівником здорового глузду та холодного розрахунку. Тут не задіяна жодна автоматична емоційна сила. Бути відстороненим, спроможним занурюватися в усе, чим займаєшся – ця здатність природно охоплює собою все, що робиш, включаючи і нестабільність, і навіть саму дріб’язковість” [5, с.48]. Отож людська форма, цілком ймовірно, стоїть за тим, що прийнято ідентифікувати як тенденційність у вітальній активності, упередженість у сприйнятті, інертність мислення, здоровий глузд, тощо. Втрата ж людиною своєї форми, очевидно, робить її безпосередньою у будь-якій своїй активності. В такому разі людина стає чимось подібною до малої дитини, яка ще фактично не спокушена жодними установками та стереотипами і повністю відкрита для світу, для всього, що в ньому діється і має місце, або словами Христа, відкрита для “царства божого”, яке здатна унаслідувати. Однак із втратою людиною своєї форми насправді виявляється далеко не все так просто. Кожен, хто починає глибше занурюватися в цю проблему, стаючи на шлях власного езотеричного або духовного зростання, стикається зі своєрідним парадоксом. З одного боку, людина духу або “воїн має скинути людську форму для того, аби змінитися, дійсно змінитися. Інакше будуть лише розмови про зміни” [5, с.63], а ось з іншого, “не варто припускати чи сподіватися на те, що людина може змінити власні звички. Людина не може змінитися ні на йоту, вона тримається за людську форму” [5, с.63].

Між тим, як і будь-який інший, згаданий парадокс стає очевидним лише тоді, коли людина впритул наближається до певної проблеми, наразі пошуку можливостей довільного управління власним існуванням або хоча б усвідомлення суті того, що відбувається з нею та навколо неї. До того моменту заклопотана істота залишається в просторі ілюзії, в т.ч. щодо власної активності. Відкривши ж для себе існування вказаного парадоксу, допитливі індивіди так чи інакше доходять висновку, що його не можливо розв’язати, націлившись на його безпосередній розв’язок. Шлях, який би давав змогу людині опанувати саму себе, лежить поза самим парадоксом. А щодо ситуації буденної людини, то дієві механізми довільного управління та трансформації поведінки аж до виведення її зі складу людської активності в цілому, знаходяться поза самою поведінкою та/або всім, що поєднане з її закладанням і відтворенням. Отож, довільно модифікувати поведінку корінним чином, на відміну від окремих своїх, до того ж не особливо глибоко вкорінених звичок, буденна людина принципово не може вже тому, що сама поведінка є суто ірраціональним явищем. І лише тому, що ми звикли постійно розмірковувати над нею, піддаючи осуду

чи схваленню та співвідносячи з певними цінностями, установками чи прикладами або ідеалами, вона набирає обрисів раціональності. В свою чергу, ірраціональність поведінки пов'язана з природою людини та специфікою її засвоєння.

Взагалі, поведінку можна ідентифікувати як сукупність раніше засвоєних поколіннями реакцій на відповідні звичні обставини та умови існування колективу (етносу), в яких він виявляє себе впродовж всього свого існування, проявлених на рівні окремо взятого індивіда. Ці реакції засвоюються людиною без участі другої сигнальної системи, а з її наступним розвитком лише маркуються за допомогою понять та оціночних суджень. Відповідно, людське дитинча, що, будучи ще немовлям, з якихось причин опинилося у вовчій зграї, автоматично засвоює модель поведінки вовків (або набуває форми вовка, на відміну від образу вовка), і вже жодними стараннями не зможе пізніше засвоїти модель людської поведінки, так і залишаючись назавжди “калічним” вовком. А з іншого боку, сліпі, окрім того ще й глухонімі від народження діти все ж відбуваються як люди, нехай навіть з очевидними фізичними вадами та відхиленнями від загальноприйнятої норми фізично здорової людини. Поводять вони себе як люди. І що головне, вони не втрачають потенції діяти та вчиняти, попри нездатність до мовлення або й потужні перешкоди до спілкування з собою подібними щонайменше невербальним способом.

Отже про поведінку можна сказати, що вона певним чином набувається, зокрема копіюється і засвоюється людиною, починаючи з перших моментів свого існування. І всяке подальше цілераціональне виховання мало чим може вплинути на поведінку індивіда, окрім як загальмувати одні її прояви, натомість активізувати інші, йдучи в руслі такої собі соціальної дресури. Для забезпечення “бажаного” результату в процесі дресури використовуються на перший погляд досить прості механізми підкріплення: покарання та заохочення або, якщо відштовхуватися від позицій цинічно-соціальної істоти: батога та пряника. Між іншим, з огляду на своєрідну простоту цих прийомів та доступність для раціонального осмислення очікуваних від них ефектів, вони застосовуються і до тварин, що піддаються дресуванню. Однак насправді результативність дресури, в тому числі соціальної порівняно мінімальна. А тому реально ефективним та дієвим, можна сказати чистим дидактичним матеріалом, що стоїть за формуванням поведінки, і не лише її, а й характеру та особливостей самоідентифікації є всяка активність тих, хто оточує, до того ж наклadena на їх емоційні переживання, інтенції та смаки, оскільки немовля автоматично “записує” в свою оперативну пам'ять все, що відбувається навколо, з часом перетворюючи вміст власної пам'яті на джерело і матрицю власної ж поведінки. От і виходить, що яке коріння, таке й насіння. А оскільки сучасна людина все більше зосереджується на рафінованій поведінці цивілізованої істоти, то в цілому виявляється, що “...для людства те, що роблять люди, більш значуще і значно важливіше, ніж сам світ” [2, с.315].

Інакше кажучи, сучасна людина продовжує втрачати рештки ініціативи, віддаючись на милість соціальної машини або Левіафану, що переймається фактично всіма сторонами існування людини, починаючи з її “виробництва” і завершуючи її “утилізацією”. Таким чином лю-

дина стає рафінованим споживачем – вона “споживає” не лише продукти, товари та послуги, а що головне і таки досить прикро – образ самої себе, спродукований навіть не стільки оточенням, стільки технологами і донесений до неї та нав'язаний їй як єдино можливий за допомогою ЗМІ та інших засобів. Цілком імовірно, таким чином упав останній бастіон індивідуальної буттєвої особистості людини, оскільки образи інших; зміст та покликання індивідуального або масового існування; картину світу та буття в цілому, тощо соціальної істоті завжди нав'язували і продовжують нав'язувати автоматично. Цю функцію досить успішно виконують інститути релігії, громадської думки тощо. Однак останні залишали внутрішній простір людини практично недоторканим: кожен індивід сам покладав чи обирав собі наміри або ж свідомо змирявся з умовами, в яких себе виявляв. Явною ознакою недоторканості внутрішнього простору буденної людини була перманентна внутрішня робота, направлена на співвіднесення динамічних вражень про саму себе та свої вчинки з еталонами, ідеалами та цінностями, а також зосередженість індивіда на діях та вчинках.

За сучасну людину цю роботу виконують технологи, психологи, соціальні інженери. Як наслідок, цивілізований індивід виявляє себе героєм соціальної гри, що стала його ерзац-екзистенцією. Його завдання як рудимент покликання зводиться до того, аби за свого існування набрати якнайбільше “призових балів” у вигляді матеріальних благ та соціальних преференцій (і, за можливості, передати якомога більше прямим продовженням свого героя, тобто дітям або іншим спадкоємцям). Саме кількість та якість “призових балів” і визначають “обличчя” кожного героя сучасності. Тому не дивно, що поведінка сучасних героїв виявляється досить лінійною, банальною, зведеною до споживачької. А ті мінімальні відхилення від стандартної поведінки, котрі час від часу проявляє соціальна істота, найчастіше пов'язані з конкуренцією за пріоритет споживання обмеженого ресурсу. Хоча затуркана істота, яка до того ж ще й виявляється цілком обмеженою, воліє не помічати своє безпорадне становище. Більше того, вона ще й привичайлася видавати свої вади та обмеженість за чесноти чи й за вірець культурності, освіченості або й духовності, а тому тяжіє до того, аби ідентифікувати власну ситуацію в цілому та поведінку зокрема як щонайменше пристойну або й таку, що варта наслідування іншими.

І все ж попри те, що фокуси з видаванням бажаного за дійсне діють досить заспокійливо на психіку буденної людини, вони щонайменше залишаються безглуздими з огляду на саме життя вже хоча б тому, що насправді, “гарна поведінка – останній прихисток для посередності” (Генрі Хаскінс). Звичайно, це якщо спиратися на оціночні судження, а з позицій практики “гарна поведінка” виявляється не чим іншим, як ознакою лінійно впорядкованої спільноти, що перебуває радше на межі виродження, аніж соціальної досконалості, адже репрезентанти “гарної поведінки” в своїй масі представляють екзистенційне болото – “гламурна тусовка” з вигнилим еством і розкладеним духом. Хоча з іншого боку, сучасна людина не настільки вже й пропадає, попри те, що її ситуація виглядає дуже неоптимістично, якщо брати до уваги наявні домінуючі моделі поведінки, притаманні сучаснику. Порятунком для кожного,

хто відчуває в собі силу здолати або хоча б чинити відчутний спротив трясині болота сучасного споживацтва, помноженого на нігілізм та онтологічну апатію, можуть виявитися дія та вчинок. Ці два своєрідних різновиди активності можуть реалізуватися лише за умови, коли індивіду вдається зберегти за собою хоча б частину автономії або ж час від часу повертати собі цей стан. Отож дія та вчинок, кожен на свій штиб, вказують на прояви суто індивідуального начала в людині.

Останні, принаймні дія, найчастіше виглядають в очах західних мислителів як досить загадкові явища в житті людини, адже вони не мають під собою очевидного джерела чи мотиву, а тому певним чином поєднані зі спонтанністю або свободою. Зокрема, на думку яскравої представниці сучасного філософського цеху Заходу Х.Арендт, “те, що людина спроможна діяти, означає, що від неї можна очікувати несподіваності, що вона здатна виконувати те, що нескінченно неймовірне” [2, с.136]. Окрім того, ані дія, ані вчинок ніколи не мають власного завершення або вичерпання в конкретній ситуації. Вони також не тягнуть за собою остаточних наслідків, а лише проміжні результати. Кожна дія, вплітається у вервечку інших дій, втрачаючи власне ініціююче джерело. Зрештою, всяка дія перебуває десь на межі мовлення і мовчання або й поза ними взагалі, бо сама по собі вона спирається на чисте знання, що не потребує жодного раціонально-мисленнєвого супроводу, разом з тим покладається винятково на абстрактні переживання і відчуття. Однак діючи, буденна людина постфактум завжди співвідносить свої дії та вчинки з ієрархією цінностей, цілей, пріоритетів тощо, намагаючись встановити їх якість та співмірність добру і злу або користі чи зиску. Тоді як чистий діяч, тобто той, кому вдалося переглянути всю свою активну сторону буття на користь дії, втрачає власну особність, вплітаючись в русло подій як завжди адекватне ініціативне начало. Свої дії він співвідносить уже не з власними міркуваннями, а з потоком подій, дотримуючись в усьому синхронності з ним. Чистий діяч завжди діє бездоганно, оскільки, якщо йти в руслі містичної концепції Кастанеди, він втратив форму людини, тобто позбувся буттєвої інерції, що надавалася йому притаманними йому ж звичками, інтенціями та стереотипами.

Таким чином, складається на те, що дії та вчинки буденної людини завжди залишаються співвіднесеними з поведінкою, а отже ніколи не досягають власної повноти та спонтанності, хоча безумовно виказують притаманну будь-якому діячу його сутнісну цілісність, не проявлену сповна унікальність та екзистенційну автономію. Тож поведінка в такому разі набирає обрисів своєрідного екзистенційного фільтру, через який пропускаються дії. Комбінація потужного “фільтру” та слабких імпульсів дії притаманна апатичній безвольній, а отже і безликій соціальній істоті – людині–масі. Навпаки, потужні імпульси дій, що відносно легко “просочуються” крізь фільтр поведінки – ознака соціально активної істоти, неординарної особистості, лідера за своєю природою. Того, хто тягнє до досліджень і відкриттів, хто налаштований на перегляд різноманітних світоглядних установок або й світоустрою, будь-то соціальний простір чи звична картина світу. В цьому ряді особне місце належить переважній більшості геніїв та митців. Часто їхні дії набирають максимальної інтенсивності

лише в разі, коли вони захоплені творчістю. І як результат, з часом на світ з’являється чи то мистецький, чи технічний, чи науковий або філософський шедевр. Однак у повсякденному існуванні вони організують себе так, ніби цілком затуркані істоти, що в своєму розпорядженні мають мінімум моделей реакцій на виклики життя. Інакше кажучи, вони – саме втілення “заяложеної” поведінки без жодного сподівання хоча б на мінімальну оригінальність.

З усього вище сказаного запрошується досить своєрідний висновок: аби відчутно зрушити проблему людського буття, що поєднує в собі і покликання людини, і природу людини, і її становище та ресурси, з позиції здогадок в бік знання, слід проникнути в таємницю поведінки. Адже поведінка (інтегрована сукупність звичок і моделей реакцій), приміром, стоїть на заваді тому, аби кожен індивід мав змогу довільно зміститися з позиції есенційно-екзистенційної зумовленості до стану абсолютної спонтанності, не покладаючи на те все своє життя і діяльність, до того ж без жодної надії на відповідний результат. Очевидно, поведінка є також причиною того, що лєвова частка індивідів, яких тільки знало людство, так ніколи і не відбулися чи не відбудуться, залишаючись посередностями, навіть не стільки в очах інших, стільки у власних переживаннях і переконаннях. А отже припущення про те, що не існує людей обділених талантами або що, так і залишиться банальним припущенням хворобливо-оптимістичної уяви затуркані істоти, збентеженої оманливим відчуттям власної величі. Однак досягнути, чим же є поведінка насправді, очевидно, можливо лише тоді, коли вона остаточно буде розпорошена індивідом під тиском його постійних інтенсивних напружених дій. Коли індивід стане бездоганним, йому автоматично відкривається суть того, що перепиняло йому довільний шлях до його бездоганності. Проте цим відкриттям він ніколи не зможе поділитися з іншими. Хіба що враженням про нього. Така природа дійсного знання. Воно відкривається лише у міру досягнення індивідом відповідного стану. Тому все, що до снаги тим, хто досяг власної бездоганності, в цьому випадку, так це виступати реальним свідченням можливо, а також активним спонукаючим та направляючим началом до відповідної активності інших. Кожен же, хто так чи інакше став на шлях здобуття бездоганності, має щонайменше набратися терпіння, щоб мати змогу поступово накопичити і примножити свій запас енергії, аби його дії досягли відповідної інтенсивності.

В цілому, коли мова заходить про активність людини, можна дійти декількох висновків. По-перше, існування людини принципово не можливе без активності, принаймні такий спосіб існування не підлягає навіть уяві. В даному контексті, медитація як спосіб абсолютного відмежування від світу і занурення в самоспоглядання чи споглядання, теж ідентифікується як своєрідна активність, яку медитуючий обирає довільно. По-друге, відповідно до того, як можна виділити два радикально відмінні способи буття людини: спосіб соціального анабіозу або в стані турботи та спосіб тотального самоусвідомлення або перманентної усвідомленості (осознанности), можна також говорити і про характерні цим способам буття види активності. Турбота розкриває себе в поведінці, супроводжується рефлексією та внутрішнім діалогом. Усвідомленому способу буття відповідають

спонтанні дія, та зважений вчинок, останній можливий лише за умови, коли людина діятиме відповідно до принципу: роби добро або, що маєш робити, а також споглядання – безпосереднє сприйняття форм за повної відсутності внутрішнього діалогу. По–третє, людина не здатна довільно переглянути власну поведінку, однак концентруючись на діях та вчинках, автоматично сприяє розмиванню звичок та стереотипів, тим самим вивільняючи місце для спонтанності.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Нікомахова етика [Текст] / Аристотель; пер. В.Ставнюк. – К.: Аквілон–Плюс, 2002. – 480 с.
2. Арендт Ганна. Становище людини [Текст] / Г.Арендт; пер. М.Зубрицька. – Л.: Літопис, 1999. – 254 с.
3. Кастанеда Карлос. [Сочинения] [Текст] / К.Кастанеда. – К.: София, 1995. – Т.1–2: Т.1: Учение дона Хуана; Пут' знания индейцев Яки; Т.2: Отдельная реальность. – 1995. – 387 с.
4. Кастанеда Карлос. [Сочинения] [Текст] / К.Кастанеда. – К.: София, 1995. – Т.3–4: Путешествие в Икстлан. Т.4. Сказки о силе. – 1995. – 479 с.
5. Кастанеда Карлос. [Сочинения] [Текст] / К.Кастанеда. – К.: София, 1995. – Т.5–6: Т.5: Второе кольцо силы; Т.6: Дар Орла. – 1995. – 434 с.

References

1. Arystotel'. Nikomahova etyka [Tekst] / Arystotel'; per. V.Stavnjuk. – K.: Akvilon–Pljus, 2002. – 480 s.
2. Arendt Ganna. Stanovyshhe ljudyny [Tekst] / G.Arendt; per. M.Zubryc'ka. – L.: Litopys, 1999. – 254 s.
3. Kastaneda Karlos. [Sochinenija] [Tekst] / K.Kastaneda. – K.: Sofija, 1995. – T.1–2: T.1: Uchenie dona Huana; Put' znaniya indejcev Jaki; T.2: Otdel'naja real'nost'. – 1995. – 387 s.
4. Kastaneda Karlos. [Sochinenija] [Tekst] / K.Kastaneda. – K.: Sofija, 1995. – T.3–4: Puteshestvie v Ikstlan. T.4. Skazki o sile. – 1995. – 479 s.
5. Kastaneda Karlos. [Sochinenija] [Tekst] / K.Kastaneda. – K.: Sofija, 1995. – T.5–6: T.5: Vtoroe kol'co sily; T.6: Dar Orla. – 1995. – 434 s.

Kaluga V.F., PhD, associate professor of department of history and political science, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), kalugavl@ukr.net

Behavior and actions as markers of human being; their attributes and correlation

Activity of man is the key component when it comes to human nature and essence of one's being. Depending on which means of activity dominate it is possible to differentiate one's level of spiritual and evolutionist development. Hence researching the types of human activity based on the subject of motivation or demotivation of human development is relevant. It is necessary to take into account that a classical tradition of philosophizing grounded on judo-christian principles and formal logic, as well as science based on the stereotypes of axiomatic examples do not comprise in-depth sources to make an essential break-through into the spheres of human activity in particular and any anthropological studies generally. Respectively, there has been a need in involvement and understanding of the profound human experience imprinted in mythology and esoteric practice. The latter mingled with scientific theories and philosophical conceptions help realize that human behavior is a feature of one's complete immersion into routine due to the co-existence with others and circumstances of one's being, concentration on anxiety, lack of focusing and total awareness. Human behavior is manifested by reflection, by interior monologue to be more specific. Whereas the very action, actions generally to a particular degree come from spontaneity which we treat as a human quality to be the source of one's activity. An absolute detachment from any influences can be achieved by man via observation. The article in question eventually is about to understand the above-mentioned problems.

Keywords: behavior, action, observation, reflection, activity.

Калуга В.Ф., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії та політології, Національний університет біоресурсів і природопольовання України (Україна, Київ), kalugavl@ukr.net

Поведение, действие и поступок как маркеры стилей человеческого существования, их свойства и соотношение между собой

Наиболее полно о природе человека и сути его бытия говорит активность. Исходя из доминанты тех или иных видов активности, можно судить об уровне целостного развития человека. Поэтому исследование видов активности человека, в т.ч. как стимулирующего или сдерживающего фактора на пути к духовному росту и развитию, является безусловно актуальным. При этом следует учесть, что и классический стиль философствования и научные изыскания не имеют достаточных ресурсов для осуществления качественного

прорыва в этом направлении. Соответственно, существуют явные потребности обратиться к эзотерическому опыту, а так же к мифологии, как своеобразному изложению глубинного опыта человечества. Опираясь на симбиоз философских, научных и эзотерических идей, можно прийти к заключению, что поведение человека обнаруживает его тотальную зависимость от обыденности, обусловленности присутствием других, концентрации на обыденности. Поведение человека сопровождается рефлексией и внутренним диалогом. В то же время источником действия и поступка в той или иной степени есть спонтанность. А абсолютная отрешенность и состояние уравновешенности достигается в состоянии созерцания. Таким образом, в статье рассматриваются выше обозначенные проблемы.

Ключевые слова: поведение, действие, поступок, рефлексия, созерцание.

* * *

УДК 111.852+330.876

Журба М.А.

доктор філософських наук, завідувач кафедри філософських та гуманітарних дисциплін, Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля (Україна, Рубіжне), zna_3@ Rambler.ru

ІНОБУТТЯ ЕСТЕТИЧНОГО: У ЛАБІРИНТАХ ІМПЕРАТИВНОСТІ

Класична спадщина дає підґрунтя для розуміння та дослідження естетичної імперативності не тільки в мистецтві, але і як одного з модулаторів поведінки та діяльності людини. У даному дослідженні зосереджено увагу на проявах естетичної імперативності і механізмах її дії в економічному просторі (зокрема, у рекламній діяльності), який у певному сенсі є основою існування і розвитку людини та соціуму. Розглянуті і обґрунтовані два види естетичної імперативності в рекламі: та, яка діє на пониження, неусвідомлена (квазіестетична), що пов'язана з фізіологічними потребами людини, на кшталт наркотуку, агресивна щодо розуму, така, що виключає його, а, значить, і душу людини; і усвідомлена, звелююча (естетична), коли усвідомлюється і звільняється в душі місце для краси і гармонії. Наголошено, що сучасна реклама стирає кантівську відмінність між незацікавленим естетичним спогляданням і зацікавленим споживанням речей.

Ключові слова: естетичне, естетична імперативність, квазіестетична імперативність, інобуття, реклама.

Різні соціальні явища як прояви людської активності постають у вигляді неусвідомленої потреби: містять приховану естетичну імперативність. Письменники, художники, поети, режисери, архітектори, дизайнери та ін. через мистецтво її описують і тим самим привносять у реалію соціального буття. Таким чином, естетична доцільність постає феноменом імперативності і стає імпульсом для зміни форм самого життя. Класична спадщина (насамперед І.Кант, Г.Гегель) дає підґрунтя для розуміння та дослідження естетичної імперативності не тільки в мистецтві, але як одного з модулаторів поведінки та діяльності людини. Звісно, прояви естетичної імперативності в життєдіяльності людини різноманітні, тому укладання повноцінної теорії імперативності є завданням комплексних наукових досліджень. В даному дослідженні зосереджуємо увагу тільки на проявах естетичної імперативності в економічному просторі (зокрема, рекламній діяльності), який у певному сенсі є основою існування і розвитку людини та соціуму.

Естетична імперативність, як філософське поняття, практично не досліджувалася в історії естетики. Відомо, що естетичне є найважливішим елементом структури різних форм діяльності людини. Однак питання про те, що ж собою являє естетична імперативність, які її форми і механізми її дії, залишаються мало дослідженими.

Прояви естетичної імперативності пов'язані з активністю людини, її активно-діяльнісним відношенням до світу. Значний внесок у вирішення цієї проблеми зробили насамперед представники німецької класичної філософії, а також розробники інших філософських сис-